

Tämä on rinnakkaistallenne.

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat *saattavat poiketa* alkuperäisestä julkaisusta.

Julkaisun tekijä(t): Klemola, Katriina; Törmälä, Ulla-Maija

Julkaisun nimi: Yrittäjyystaitojen kehittäminen kansainvälisessä toimintaympäristössä

Julkaisuvuosi: 2022

Versio: Julkaistu versio

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Klemola, K. & Törmälä, U.-M. (2022). Yrittäjyystaitojen kehittäminen kansainvälisessä toimintaympäristössä. In K. Arhio & M.-L. Kaakko (Eds.), *Yrittäjyyskasvatuspäivät 28.–29.9.2022 – Yrittäjyyskasvatus 4.0 Entrepreneurship Education Conference – Entrepreneurship Education 4.0 YKTS2022 konferenssijulkaisu 2022* (pp. 104-109). Kokkola: Centria-ammattikorkeakoulu..

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202301317782>

YRITTÄJYYSTAITOJEN KEHITTÄMINEN KANSAINVÄLISESSÄ TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

Katriina Klemola, Oulun ammattikorkeakoulu, katriina.klemola@oamk.fi

Ulla-Maija Törmälä, Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus ovat läpileikkaavia teemoja korkeakouluopinnoissa ja ne näyttäytyvät perinteisesti vaihto-opiskelijoiden läsnäolona, kansainvälisinä vaihtoina ja englanninkielisenä opetuksena. Lisäksi kansainvälisyys on keskeinen osa yrittäjyyskasvatusta.

CULTA-hankkeessa (2018–2021) kehitettiin luovien alojen toimijoiden liiketoimintaosaamista ja Suomi-Venäjä-rajan ylittävää yhteistyötä. Samalla rakentui toimintamalleja kansainvälisen yhteistyön luomiseen ja kehittämiseen pedagogisten toimintamallien avulla yrittäjyysosaamisen kehittämiseksi. Artikkelissa esittelemme CULTA-hankkeessa kehitettyjä ja toteutettuja yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä kansainvälisessä toimintaympäristössä. Covid-19-viruksen takia käytänteissä korostuu digitaalisuus.

Esiteltävät yrittäjyyskasvatuksen esimerkit ovat 1. Wintercamp, jossa suomalaiset ja venäläiset opiskelijat innovoivat tiimeittäin uusia tuote- ja palvelukonsepteja. 2. Cross Border Corridor, jossa kehitettiin yritysten, opiskelijoiden ja asiantuntijoiden toimista konsepteja. 3. Pitsauskoulutus, jossa suomalaiset ja venäläiset luovien alojen toimijat suunnittelivat ja harjoittelivat pitsauksensa kansainvälistä kilpailua varten. Kaikille näille esimerkeille oli yhteistä se, että niissä oli mukana venäläisiä korkeakoulujen opettajia täydentämässä omaa pedagogista osaamistaan innovaatioiden ja uuden liiketoiminnan opettamiseen.

Keskeisiä oppimiamme asioita olivat mm. että, rohkeus työskennellä toisen maan opiskelijoiden kanssa vaatii kasvokkain tapahtuvia kohtaamisia. Verkon välityksellä tapahtuva yhteistyö perustuu pitkälti kielen osaamiseen, mutta kasvokkain tapahtuvassa työskentelyssä voidaan käyttää myös muita kommunikaation muotoja. Huomasimme, että kaikissa projekteissa osallistujat olivat mukana innokkaasti. Yrityksien näkökulmasta virtuaaliset projektit olivat toimivia, koska ne eivät vaatineet esim. matkustusaikaa. Digitalisaatio ja kehittyvät digipedagogiikan käytänteet mahdollistavat yrittäjyyskasvatuksen kansainvälistymistä yhä edelleen.

Avainsanat: kansainvälisyys, yrittäjyyskasvatus, yrittäjyysosaaminen, verkkopedagogiikka

1 JOHDANTO

“It is not possible for a university to be entrepreneurial without being international but the university can be international without being entrepreneurial.” (European Commission - OECD 2012)

Korkeakoulujen yrittäjyysopintojen kehittämisen arvioinnin laatumittarina käytetään usein eurooppalaista korkeakoulujen viitekehystä (European Commission – OECD 2012). Suomessa mittaria on käytetty korkeakoulujen arvioinneissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015, 2016). Näissä arvioinneissa Oulun ammattikorkeakoulu (Oamk) sijoittui parhaimpaan, yrittäjämäisen ammattikorkeakoulun luokkaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Kuten yllä oleva lause kertoo, yrittäjämäisen (ammatti)korkeakoulun keskeinen piirre on kansainvälisyys.

Yksi Oamkn monista yrittäjyyden ja innovaatioiden sekä niiden opettamisen kehittämisen hankkeista oli vuosina 2018–2021 toteutettu CULTA - Cultural Training and Activation Initiative -hanke. CULTA-hanke toteutettiin suomalaisten ja venäläisten korkeakoulujen, yritysten ja korkeakouluopiskelijoiden yhteistyönä. Erityisenä kohteena oli kulttuurin ja luovien alojen toimijoiden liiketoimintaosaamisen kehittäminen.

Hankkeessa kehitettiin ja testattiin erilaisia kouluttamisen ja yhteistyön muotoja. Covid-19-viruksen takia hankkeen toiminta- ja toteutustavat muuttuivat lähes täysin alkuperäisestä, mutta se ei lopettanut tai hidastanut yhteistyötä, vaan sai meitä kehittämään uusia tapoja ja testaamaan toimintamalleja, joita voi mielestämme hyödyntää hyvin muissa kansainvälisissä yrittäjyyskasvatuksen toiminnoissa.

Tässä artikkelissa esittelemme muutamia CULTA-hankkeessa kehitettyjä ja toteutettuja kansainvälisiä yrittäjyyskasvatuksen käytänteitä ja arvioimme niitä niistä saatujen palautteiden ja kokemusten avulla. Artikkeleissa esitettävät keskeisimmät tulokset liittyvät kokemuksiimme, mitä yrittäjyyden oppimiseen kansainvälisessä ympäristössä on syytä huomioida.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus ovat läpileikkaavia teemoja korkeakouluopinnoissa ja ne näyttäytyvät perinteisesti vaihto-opiskelijoiden läsnäolona, kansainvälisinä vaihtoina ja englanninkielisenä opetuksena korkeakoulussa. Kansainvälisyys koetaan luontevana osana korkeakoulumaailmaa ja myös osana yrittäjyyskasvatusta, sillä monilla opiskelijoilla on jo ystäviä ympäri maailmaa, ja he kohtaavat työpaikoilla ihmisiä monista eri kulttuureista. (Sikkilä, Klemola & Mäntykangas 2022.)

Tämä luo hyvää pohjaa kansainvälisten toimintojen kehittämiseksi korkeakoulujen yrittäjyystoiminnoissa. Oamkissa kehittämistyötä tukee myös Pohjois-Pohjanmaan päivittyvä yrittäjyyskasvatusstrategia, joka korostaa kansainvälisyyden teemaa digitalisaation ja kestäväen kehityksen ohella (Minunpolkuni.fi/väkevä). Yrittäjyyden ja uuden liiketoiminnan oppimisessa vahvistetaan verkostomaista työskentelyä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Kansainvälisyys tulee esiin myös ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arene ry:n, Suomen yliopistojen rehtorineuvoston Unifi ry:n ja Suomen yrittäjät ry:n yhteisesti tekemissä suosituksissa liittyen korkeakoulujen yrittäjyyttä edistävään työhön. Suosituksissa todetaan, että mitä laajempia ja monipuolisempia korkeakoulun kansalliset ja kansainväliset työelämä- ja muut kumppaniverkostot ovat, sitä paremmat yrittäjämäisen oppimisen resurssit ja ympäristöt se voi tarjota oppijoilleen ja toiminnan kehittämisen mahdollisuudet kumppaneilleen. Korkeakouluilla on käytettävissään erinomaiset olosuhteet yrittäjämäiseen oppimiseen, kunhan niitä hyödynnetään myös opiskelijoiden yrittäjyystaitojen kehittämisen näkökulmasta.

3 CULTA-HANKKEESSA TOTEUTETTUJA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN KANSAINVÄLISIÄ TOIMINTOJA

Testasimme useita tapoja toteuttaa kansainvälisiä yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteitä Karelia CBC-ohjelman rahoittamassa CULTA-hankkeessa (2018–2021).

CULTA - Cultural Training and Activation Initiative -hankkeessa kehitettiin kulttuurin ja luovien alojen toimijoiden liiketoimintaosaamista ja yrittäjämäisiä taitoja tähdäten yhteistyön kehittämiseen Suomen ja Venäjän välillä. Toimintaa kohdistettiin niin korkeakouluopiskelijoihin, luovan alan yrityksiin kuin kulttuurialan muihin organisaatioihin. Hanke päättyi syyskuussa 2021, eikä Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ehtinyt vaikuttaa hankkeen toteutukseen. Luodut yhteistyösuhteet ovat nyt tavalla, mutta hankkeessa testattuja toimintamalleja voi hyödyntää hyvin muissa kansainvälisissä yrittäjyyskasvatuksen opetuksessa ja kehittämisessä.

Seuraavat kappaleet käsittelevät venäläisten toimijoiden kanssa yhteistyössä toteutettuja yrittäjyysosaamista kehittäviä toimintoja. Kaikille näille esimerkeille oli yhteistä se, että niissä oli mukana venäläisiä korkeakoulujen opettajia täydentämässä omaa pedagogista osaamistaan innovaatioiden ja uuden liiketoiminnan opettamiseen.

Winter Camp

Winter Camp toteutettiin maaliskuussa 2020 juuri ennen koronasulkujen alkamista. Winter camp oli neljän päivän mittainen yhteiskehittämistyöpaja, johon osallistui suomalaisia ja venäläisiä opiskelijoita Oulun ammattikorkeakoulusta, Petroskoin yliopistosta ja Karelian College of Culture and Art -oppilaitoksesta. Opiskelijoista muodostettiin heidän omien kiinnostustensa pohjalta kansainvälisiä ja monialaisia tiimejä, joiden tavoitteina oli kehittää rajanylittäviä tuotteita ja palvelukonsepteja. Alkuperäisenä tavoitteena oli myös kehittää mahdollisuuksia pidempiaikaiseen tiimityöhön, mutta valitettavasti korona teki tästä aika mahdottoman tehtävän.

Winter campiin osallistui yhteensä 33 opiskelijaa taiteen, tanssin, liiketalouden, tietotekniikan, kulttuurin tuottamisen, turismin, koulutuksen ja graafisen suunnittelun tutkinto-ohjelmista; 21 opiskelijaa osallistui innovaatiohaasteeseen, 11 tanssinopiskelijaa tanssihaasteeseen (viisi Venäjältä ja kuusi suomesta) ja kolme suomalaista mediaopiskelijaa, jotka tekivät videon tapahtumasta <https://www.youtube.com/watch?v=VhI-0vg8HeE>

Tapahtuma itsessään perustui tekemällä oppimiseen ja opiskelijatiimit olivatkin erittäin aktiivisia ja itseohjautuvia heti alusta alkaen. Winter campissa oli neljä vaihetta: ideointi ja ideoiden arviointi; ratkaisujen kehittäminen, prototyyppien rakentaminen ja testaaminen; ratkaisujen pitsauskoulutus ja pitsaus sekä rahoituksen hakeminen kehitetyille konseptille.

Tapahtumaan liittyi todellinen pitsauskilpailu (Cultural Climate Change Pitching), johon opiskelijat itse valitsivat omasta mielestään potentiaalisimmat konseptit. Yksi heidän valitsemistaan konsepteista voitti koko kilpailun. Tästä opiskelijat saivat kokemuksen, että jo muutaman päivän työpajassa on mahdollista kehittää konsepteja, joilla voi olla todellista potentiaalia. Tämä kokemus oli omiaan vaikuttamaan siihen, että opiskelijatiimit työskentelivät workshopin loppuun asti

erittäin innostuneina ja suunnitelmia jatkosta tehtiin. Valitettavasti workshopin viimeisenä päivänä tuli tieto koronasuluista, joka vaikeutti kaikkea tekemistä ainakin puoleksi vuodeksi.

Tämä workshop toteutettiin fyysisesti yhdessä ja pedagogisesti se perustui tekemällä oppimiseen. Workshopin kieli oli englanti, joka oli aluksi iso haaste osalle opiskelijoista. Kuitenkin kun opiskelijat tutustuivat toisiinsa ja workshopin fasilitaattoreihin päästiin yhteiseen kokemukseen siitä, että jokainen tekee parhaansa ja tarvittaessa auttaa toisiaan - myös toisen tiimin opiskelijoita tilanteen niin vaatiessa. Jo muutamassa päivässä opiskelijaryhmä hitsautui hyvin yhteen ja se muodosti toisiaan tukevan oppimisyhteisön. Itse asiassa haasteet, joita yhdessä koettiin, tekivät ryhmästä vahvemmin yhteenkuuluvan. Siksi myös oppimisen prosessiin oli tarkoituksella suunniteltu tilanteita ja menetelmiä, jotka haastoivat opiskelijoita pois omalta mukavuusalueeltaan.

Cross Border Corridor (CBC-Corridor)

Cross Border Corridor oli kaksipäiväinen tapahtuma, joka toteutettiin virtuaalisesti kaksi kertaa. Mukana oli yrityksiä, asiantuntijoita ja opiskelijoita Suomesta ja Venäjältä kehittämässä yrityksille ja organisaatioille uusia konsepteja. CBC-Corridor oli kolmen eri hankkeen yhteistoimintaa. Mukana olivat KareliaCBC-ohjelman rahoittamat CULTA-, BUSY- ja TourSME-hankkeet.

Tapahtuman konseptin keskiössä olivat yritysten tai organisaatioiden antamat kehittämistehtävät. Ensimmäisellä kerralla ratkottiin venäläisten yritysten konsepteja suomalaisten opiskelijoiden ja asiantuntijoiden toimesta. Toisella kertaa venäläiset opiskelijat ja asiantuntijat ratkoivat suomalaisten yritysten toimeksiantoja. Mukana olevia yrityksiä tai organisaatioita yhdisti halu ja tarve tehdä yhteistyötä rajanylittävästi. Tarkoituksena oli esimerkiksi se, että yritykset, jotka haluavat tehdä työtä heille tulevien turistien kanssa, saisivat uudenlaisia ideoita niiden aidoilta potentiaalisilta asiakkailta ja kehittäjät olisivat saman kulttuurin ihmisiä, jolloin kulttuurinen ymmärrys tulisi hyödynnettyä tuote- ja palvelukonsepteja kehitettäessä. Mukana olleet yritykset olivat luovilta aloilta, kulttuuri- ja matkailualoilta. CBC-Corridor toteutettiin marras-joulukuussa 2020, jolloin korona oli jo vaikuttanut hyvin paljon kaikkien em. alojen toimijoihin, joten yritykset olivat aidosti, todellisten tarpeiden pohjalta mukana CBC-Corridorin eri vaiheissa.

Tässä vaiheessa korkeakoulut olivat jo osavia erilaisten virtuaalisten työkalujen käytössä. Haasteita prosessiin toi taas kielitaito (kielenä oli englanti), mutta joustavuudella ja erilaisia kielenkääntömahdollisuuksia soveltaen CBC-Corridor onnistui hyvin. Yritysten kannalta erityisen positiivista oli se, että kaikki tapahtui virtuaalisesti, eli he saivat itselleen omista tarpeistaan lähtevää kehittämisapua liittyen yrityksen kansainväliseen kauppaan ja hyvin pienellä panostuksella, kun kaikki tapahtui virtuaalisesti. Useimmista osallistujista CBC-Corridor oli kuin raikas tuulahdus korona-ajan paikallaan pysymisen sijaan.

Pitsauskoulutus ja Cultural Climate Change Pitching -kilpailu

CULTA-hankkeen toimintoihin kuuluivat myös Cultural Climate Change Pitching -kilpailun ja sitä edeltävän pitsauskoulutuksen järjestäminen (Oulu2026-hankkeen kilpailua koskeva nettisivu 2021). Koulutus ja kilpailu järjestettiin kahdesti talvina 2020 ja 2021. Tässä artikkelissa keskitymme vuoden 2021 pitsauskoulutukseen, jota tarjottiin kahdeksalle vuoden 2021 kilpailufinalistille. Koulutukseen osallistui suomalaisia ja venäläisiä luovien alojen yrityksiä, organisaatioita ja yksityishenkilöitä.

Pitsauskoulutukseen osallistujat saivat palautetta aiemmin kilpailuun lähettämäänsä yhden minuutin pituiseen videoon sekä suunnittelivat pidempää, kolmen minuutin pituista videota, joka ratkaisisi voittajan. Pitsauksessa kiinnitettiin huomioita muun muassa idean viestimiseen selkeästi kohderyhmä huomioiden ja visuaalisiin tehokeinoihin. Koulutuksessa käytettiin apuna digitaalista Mural-oppimisympäristöä, jossa oman pitsauksen runkoa ja rakennetta suunniteltiin visuaalisesti ja prosessinomaisesti.

Pitsauskoulutus järjestettiin Zoom-työkalun avulla ja tärkeää myös koulutuksen aikana oli, että osallistujat käyttivät kameraa. Tunnelma oli välitön ja osallistujien jännityksiä lieventävä. Finalistit saivat välitöntä palautetta suunnitelmilleen ja kouluttajille annetun palautteen mukaan koulutus oli suureksi hyödyksi.

Yhdessä CULTA-hankkeen ja Oulu2026-hankkeen järjestämä kilpailu järjestettiin Oulun ammattikorkeakoulun studiosta (<https://www.youtube.com/watch?v=ecCEyFNGgKM>). Kilpailu oli osa tapahtumia, joilla Oulun kaupunki pyrki Euroopan kulttuuripääkaupungiksi. Kaikille avoimen ja kansainvälisesti mielenkiintoa herättäneen pitsauskilpailun teemana oli, kuinka kulttuurista ilmastonmuutosta voi tehdä.

4 TULOKSET

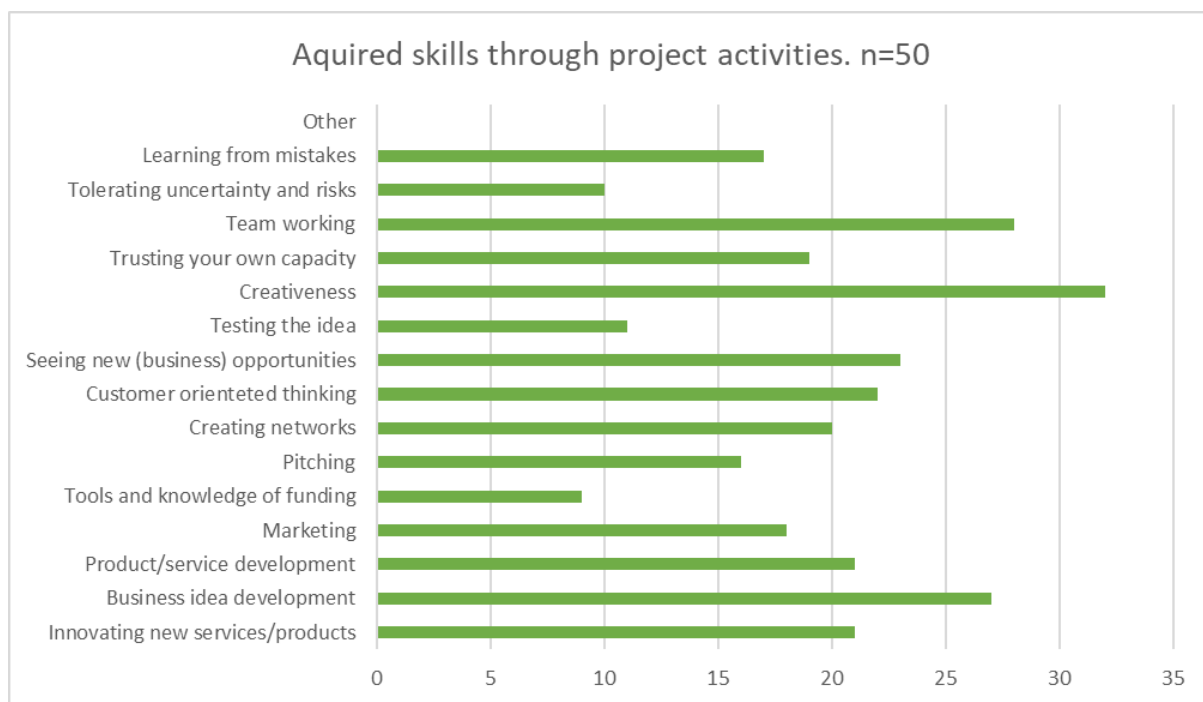
Winter Camp oli esimerkki tapahtumasta, jossa osallistujat tapasivat fyysisesti ja kokivat aidon sarjan kohtaamisia vieraan maan ja kulttuurin edustajien kesken. Yhteisen kielen löytäminen oli hetkittäin vaikeaa johtuen kielitasoeroista, mutta fyysinen kohtaaminen helpotti kommunikaatiota ja viestin välittämistä.

Cross Border Corridor oli esimerkki tapahtumasta, jossa osallistujat olivat osittain jo tottuneet Covid-19-viruksen pakottaamaan virtuaalisyökalujen käyttöön. Kansainvälisyyttä, kulttuuria ja liiketoiminnan kehittämistä opittiin ongelmaratkaisujen myötä uudella ja innovatiivisella tavalla.

Pitsauskoulutus ajoittui aikaan, jossa etätyöskentelyyn oli totuttu jo laajemmin ja tämä näkyi koulutuksen ilmapiirissä ja tottumuksessa käyttää digitaalisia työkaluja. Se, että tapahtumaan osallistuneista puolet oli toisen kulttuurin edustajia, ei vaikuttanut tapahtuman sisältöön ja lopputulokseen. Osallistujat saivat aidon kokemuksen kansainvälisestä yrittäjyystaitoja edistävästä koulutuksesta.

Aiemmin mainituista tapahtumista kerättiin palautetta sekä tapahtuman yhteydessä suullisesti että suurimmasta osasta myös jälkikäteen palautelomakkeen avulla. Lisäksi kaikille toimintoihin osallistuneille lähetettiin hankkeen lopuksi kysely, joiden tulokset antavat suuntaviivaa siitä, millaisia yrittäjyystaitoja osallistujat oppivat osallistuessaan hankkeen toimintoihin. Loppukyselyn tuloksia ei voi yhdistää suoraan aiemmin mainitsemiimme esimerkkeihin, mutta antavat hyvän kuvan siitä, millaisia taitoja hankkeen toiminnot kehittivät.

Loppukyselyssä CULTA-hankkeen toimintoihin osallistuneita pyydettiin arvioimaan, millaisia yrittäjämäisiä taitoja he oppivat CULTA-hankkeen toimintojen myötä. Loppukyselyyn vastasi 61 henkilöä, joista 50 yrittäjyystaitojen kehittymistä koskevaan kysymykseen. Yrittäjyystaitojen kehittymistä koskeva kysymys perustui osittain The European Entrepreneurship Competence Frameworkiin (EntreComp) (European Union, 2018).

KUVIO 1. Yrittäjyystaitojen kehittyminen CULTA-hankkeen osallistujien kokemana

Kuten yllä olevasta kuvioista voidaan todeta, yrittäjyystaitoja voidaan kehittää hyvin kansainvälisessä ympäristössä. CULTA-hankkeen toiminnoissa osallistujat kokivat kehittäneensä erityisesti luovuuteen, tiimityöskentelyyn ja liikeidean kehittämiseen liittyvää osaamista. Myös muut yrittäjämäiset taidot, kuten mahdollisuuksien havaitseminen ja kyky luoda verkostoja vahvistuivat.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Keskeisiä oppiamme asioita olivat mm.:

Rohkeus työskennellä kansainvälisessä ympäristössä on perustunut paljon kasvokkain tapahtuviin kohtaamisiin. Verkon välityksellä tapahtuva yhteistyö perustuu pitkälti kielen osaamiseen, mutta kasvokkain tapahtuvassa työskentelyssä voidaan käyttää myös muita kommunikaation muotoja sekä tarvittaessa saada ja tarjota apua niitä tarvitseville. Muut kommunikaatiotavat kehittävät luottamusta itseen ja toisiin. Tästä kumpuaa rohkeus ajatella, tehdä ja jakaa asioita uudella tavalla. Covid-19 haastoi meitä kehittämään tapoja työskennellä digitaalisessa ympäristössä, ilman fyysistä läsnäoloa toisten kanssa.

Digitaalisessa ympäristössä vuorovaikutus on helposti vähemmän henkilökohtaista ja enemmän yhdensuuntaista ns. luentotyypistä, jolloin osallistujat ovat vain hiljaa mustien ruutujen takana. Kuitenkin tulevaisuuden työelämä, tiimityö ja uusi liiketoiminta tulee tapahtumaan entistä enemmän digitaalisissa ympäristöissä. Siksi meidän on aktiivisesti kehitettävä uusia pedagogisia menetelmiä, jotka "pakottavat" osallistumaan. Tässä artikkelissa esitellyissä kahdessa esimerkissä (CBC-Corridor ja pitsauskoulutus) "pakottaminen" tapahtui aidon tarpeen pohjalta. CBC-Corridorissa yritykset eivät ilman omaa, aktiivista osallistumistaan olisi saavuttaneet sitä hyötyä, joita yritykset nyt saivat. Yritykset jopa joustivat aikatauluissaan ja muutamassa tapauksessa hankkivat itse lisäapua kielen ymmärtämiseksi, koska kokivat työskentelyn niin arvokkaaksi. Mukana olleet opiskelijat saivat opintosuoritusten lisäksi paljon kaivattuja yhteistyöyrityksiä ja arvokkaita verkostoja. Pitsauskoulutus perustui täysin mukana olleiden omiin intresseihin, sillä heidät kaikki oli valittu pitämään oma pitsauksensa loppukilpailussa. Pitsauksen opetteleminen oli samaan aikaan yhteinen jaettu asia, mutta myös salassa pidettävä, koska jokainen halusi mukaan tekijöitä, jotka tekivät heistä muista erottuvia ja siksi niitä ei voinut toisille jakaa. Mielestämme digitaalisessa ympäristössä korostuvat henkilökohtaisten tavoitteiden ja merkityksen ymmärrys - miksi tämä tilanne on tärkeä juuri minulle oppijana ja ammattilaisena.

Työelämä ja uudet yritykset perustuvat yhä vahvemmin teknologian käyttämiseen. Digitaaliset työskentely- ja yhteistyötavat ovat lisääntyvää todellisuutta. Digitaalisuus mahdollistaa tiimeille ja yrityksille tavat työskennellä mistä tahansa. Tämä lisää tarvetta kansainvälisten ja digitaalisten taitojen oppimiseen. CULTA-hanke - kiitos Covid-19 - pakotti ja siten mahdollisti erilaisten digitaalisten menetelmien kokeilemisen ja kehittämisen opettamisessa, oppimisessa, verkostoitumisessa ja uuden liiketoiminnan kehittämisessä. Nämä ovat niitä tapoja toimia ja työskennellä, joita Teollisuus 4.0 vaatii tekijöiltään (Gajdzik & Wolniak 2022).

LÄHTEET

European Union, 2018. The European Entrepreneurship Competence Framework (EntreComp). Saatavissa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8201&furtherPubs=yes>.

Gajozik, B. & Wolniak, R. 2022. Smart Production Workers in Terms of Creativity and Innovation: The Implication for Open Innovation. *Journal of Open Innov. Technol. Mark. Complex.* 2022, 8(2), 68. Saatavissa: <https://doi.org/10.3390/joitmc8020068>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen korkeakouluissa 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015: 17. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75160/tr17.pdf>

Oulun kaupungin nettisivu 2021. Kulttuuripääkaupunki hankkeen toimintoja. Saatavissa: <https://oulu2026.eu/en/cultural-climate-change-pitching/>

Pohjois-Pohjanmaan yrittäjyyskasvatusstrategia 2016, verkkosivu. Saatavissa: <https://www.minunpolkuni.fi/kouluasetteet/korkeakoulut/>

Pohjois-Pohjanmaan yrittäjyyskasvatusstrategia 2022. Väkevä-hanke. Saatavissa: <https://www.minunpolkuni.fi/vakeva/>
Sikkilä, A., Klemola, K. & Mäntykangas, U. 2022. Yrittäjyyskasvatuksen strategian uudistaminen käynnistynyt. *Oamk Journal* 82/2022. Oulun ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://oamk.fi/oamkjournal/2022/yrittajyyskasvatuksen-strategian-uudistaminen-kaynnistynyt/>

Yrittäjyys-suositukset korkeakouluille 2018. Arene ry, Unifi ry ja Suomen yrittäjät ry. Saatavissa: <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/arenen-yrittajyys-suositukset/>